

НОТАРІАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

NOTARIAL CERTIFICATE OF MARRIAGE AGREEMENT

Божук І.І., студентка V курсу

*Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної служби України*Амеліна А.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу*Університет державної фіскальної служби України*

У статті досліджуються актуальні аспекти посвідчення шлюбного договору нотаріусом. Розглядаються особливості змісту шлюбного договору як інструменту врегулювання шлюбно-сімейних правовідносин. Визначаються перспективи розвитку нормативного врегулювання відносин, пов'язаних з укладенням шлюбного договору у правовому полі України.

Аналізується визначення шлюбного договору, виділяються його ознаки. З'ясовано правову природу та місце шлюбного договору серед інших сімейно-правових договорів. З'ясовано юридичні аспекти укладення шлюбного договору, істотні умови, додаткові умови та положення, що не можуть ним визначатися. Акцентується увага на процедурі вчинення нотаріальних дій при посвідченні шлюбного договору.

Зазначено, що велике значення має дотримання нотаріусом усіх процедур та етики нотаріальної діяльності. Підкреслено, що текст шлюбного договору за формальними вимогами повинен відповідати нормам чинного законодавства, тож при складанні проекту та посвідченні договору нотаріус повинен взяти до уваги всі загальні та специфічні законодавчі вимоги.

Для чинності шлюбних договорів необхідне вільне волевиявлення сторін, що відповідає їхній внутрішній волі; правочин повинен бути спрямований на реальне настання правових наслідків; всі сторони договору мають бути наділені необхідним обсягом цивільної право- та дієздатності; форма договору має відповідати вимогам законодавства.

Сторони мають право передбачити у шлюбному договорі режим і порядок використання належного їм майна для забезпечення потреб їхніх дітей, наприклад, можна передбачити у договорі положення про те, що подружжя зобов'язується утримувати непрацездатних батьків, когось зі сторін договору або дітей, народжених не у спільному шлюбі, надавати цим особам грошову допомогу або можливість проживати разом зі сторонами, виділивши окрему кімнату, тощо.

Ключові слова: шлюбний договір, нотаріус, нотаріальний процес, посвідчення договору, шлюбно-сімейні правовідносини.

The article examines the current aspects of the certificate of marriage contract by a notary. Peculiarities of the content of the marriage contract as a tool for settling marriage and family legal relations are considered. Prospects of development of normative settlement of the relations connected with the conclusion of the marriage contract in the legal field of Ukraine are defined.

The definition of the marriage contract is analyzed, its features are allocated. The legal nature and place of the marriage contract among other family law contracts are clarified. The legal aspects of concluding a marriage contract, essential conditions, additional conditions and provisions that cannot be determined by this contract are clarified. Emphasis is placed on the procedure of notarial acts when certifying the marriage contract.

It is noted that the notary's observance of all procedures and ethics of notarial activity is of great importance. It is emphasized that the text of the marriage contract according to the formal requirements must comply with current legislation, as a consequence, when drafting and certifying the contract, the notary must take into account all general and specific legal requirements.

The parties have the right to stipulate in the marriage contract the regime and procedure for using the property belonging to them to meet the needs of their children, for example, the contract stipulates that the spouses are obliged to maintain incapacitated parents, one of the parties to the contract. joint marriage, provide these persons with financial assistance or the opportunity to live with the parties, allocating a separate room, etc.

It is emphasized that the validity of marriage contracts requires free will of the parties, which corresponds to their internal will; transactions should be aimed at the actual occurrence of legal consequences; all parties to the contract must be endowed with the necessary amount of civil legal capacity; the form of the contract must meet the requirements of the law.

Key words: prenuptial agreement, notary, notarial process, certification of the agreement, marriage and family relations.

З огляду на проєвропейський курс розвитку нашої держави актуальною для дослідження є проблема практичної реалізації в Україні деяких договірних інструментів, що активно використовуються на теренах зарубіжних держав.

Мета статті. Розглянути особливості шлюбного договору як інструменту врегулювання шлюбно-сімейних відносин. Дослідити актуальні аспекти нотаріального посвідчення шлюбного договору. Визначити перспективи розвитку нормативного врегулювання відносин, пов'язаних з укладенням шлюбного договору у правовому полі України.

Постановка проблеми. Стосунки в сім'ї між її членами з огляду на їх особисто-довірчий характер належать до числа таких, де суттєво обмежується застосування норм права. Вони визначається насамперед не законом, а моральними правилами. Видаючи відповідні закони, держава прагне за можливості не втручатися в суто особисті відносини громадян, обмежуючись встановленням лише таких обов'язкових правил, які необхідні для зміцнення

сім'ї, для здійснення і захисту прав і законних інтересів її членів. Саме тому особливого значення для громадян набуває можливість врегулювати сімейні стосунки на свій розсуд, уклавши відповідний договір [1, с. 6].

Одним із відносно нових для української юридичної практики договірним інструментом є шлюбний договір. Українському цивільному праву шлюбний контракт (договір) як інститут відомий із 1992 р., а саме із редакції Кодексу про шлюб та сім'ю, що утвердив право укладання шлюбного контракту. Вже у 1993 р. постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 1993 р. був затверджений Порядок укладання шлюбного контракту (нині втратив чинність).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації сімейних правовідносин у нотаріальному процесі України досліджені такими науковцями, як Т.С. Андрущенко, М.В. Антокольська, В.І. Борисова, К.В. Бориченко, С.С. Бичкова, С.Б. Булеца, О.О. Дерій, І.В. Горохолінська, Ю.О. Косова, Ю.В. Коренга, Л.К. Радзівська, Я.П. Пан-

талієнко, О.В. Михальнюк, С.Г. Пасічник, М.М. Дякович, І.В. Жилінкова, Є.І. Фурса, С.Я. Фурса та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на існування такого гнучкого юридичного інструменту у сфері шлюбно-сімейних відносин, укладення шлюбного договору в Україні не популярне. На це існує низка причин, серед яких, зокрема, усталений традиційний підхід до створення сім'ї без будь-яких письмових зобов'язань, а також необізнаність в особливостях правової природи та практичного застосування шлюбного договору.

Цивільне законодавство України надає права учасникам сімейних відносин укладати ряд сімейних договорів, серед яких: шлюбний договір, договір про сплату аліментів, договір сурогатного материнства, угоду про дітей і про майно, договір подружжя про надання утримання, договір про здійснення батьківських прав та ін. [1, с. 6].

Сьогодні актуальним і дискусійним є питання аналізу проявів принципу диспозитивності в сімейному праві, а також необхідності встановлених законодавством меж правової свободи учасників сімейних правовідносин. Глава 10 Сімейного кодексу України (надалі – СК України) [2], що регулює відносини, пов'язані з укладенням шлюбного договору, вказує, що ним можуть бути визначені виключно майнові відносини між подружжям, у т. ч. їхні майнові права й обов'язки як батьків [1, с. 6].

Нині виключно СК України покликаний регулювати інститут шлюбного договору, в т. ч. поняття «шлюбний контракт» у його положеннях змінено на поняття «шлюбний договір». Інші нормативно-правові акти втратили чинність.

Наведені на офіційному сайті Міністерства юстиції України статистичні дані свідчать про низький рівень застосування інструменту шлюбного договору в Україні. Найбільша кількість шлюбних договорів укладається у м. Києві, Дніпропетровській, Одеській і Харківських областях; в інших регіонах їхня кількість близька до декількох десятків за рік. Найменше шлюбних договорів зареєстровано у Черкаській, Сумській і Кіровоградській областях. Варто звернути увагу на те, що, за даними нотаріальної практики, найчастіше шлюбні договори укладаються подружжям, де один із них іноземець [3].

Важливо зазначити, що українське законодавство, в т. ч. СК України, не містить визначення шлюбного договору. Як наслідок, шлюбний договір залишається мало застосовуваним і недооціненим в Україні, адже відсутній єдиний підхід до його розуміння. Крім того, побутує думка, що укладення шлюбного договору між подружжям – це ознака недовіри у стосунках, проте грамотно укладений шлюбний договір допомагає заздалегідь вирішити низку важливих питань.

Як влучно зазначає у своїх листах-роз'ясненнях Міністерство юстиції України, укладення шлюбного договору – не обов'язок, а взаємне волевиявлення осіб вирішити питання життя сім'ї на власний розсуд. Саме тому умови шлюбного договору не можуть передбачати погіршення становища будь-кого з подружжя, мати дискримінаційний характер, адже визнаються недійсними у порядку чинного законодавства [4].

З метою уникнення труднощів і спрощення процедури при складанні шлюбного договору та його виконанні в Україні діє інститут нотаріату. Нотаріус як особа, котра володіє спеціальними навичками та знаннями, зобов'язаний перевіряти та контролювати усі процедури на предмет дотримання всіх необхідних умов і підстав для укладення того чи іншого договору. Крім того, до його обов'язків слід віднести складання та перевірку тексту просвічуваного договору на відповідність положенням чинного законодавства України. У зв'язку з цим усталеною є практика складання нотаріусом спочатку проекту шлюбного договору з урахуванням побажань сторін,

вичитки цього проекту сторонами, роз'яснення правових наслідків окремих умов договору із подальшим його підписанням і посвідченням.

Більшість питань у сфері укладення сімейних договорів регулюються загальними положеннями Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [5]. Текст шлюбного договору за формальними вимогами повинен відповідати нормам чинного законодавства, тож при складанні проекту та посвідченні договору нотаріус повинен взяти до уваги всі загальні та специфічні законодавчі вимоги.

Для чинності шлюбних договорів необхідне вільне волевиявлення сторін, що відповідає їхній внутрішній волі; правочин повинен бути спрямований на реальне настання правових наслідків; всі сторони договору мають бути наділені необхідним обсягом цивільної правота дієздатності; форма договору має відповідати вимогам законодавства.

Необхідно звернути увагу на конструкцію шлюбного договору, що складається з таких елементів, як: суб'єктний склад, істотні та додаткові умови договору, права й обов'язки сторін-учасників, форма договору [6, с. 139].

Говорячи про учасників шлюбно-сімейних правовідносин, слід підкреслити, що у цьому контексті вони виступають не просто як громадяни, а в певному соціальному статусі. Це має наслідком юридичну вимогу наділення відповідним сімейно-правовим статусом сторін сімейного договору. Так, виключно особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, або подружжя можуть укласти шлюбний договір, а договір про визначення місця проживання дитини – її батьки тощо [1, с. 6].

Можливість максимально урахування інтересів і побажань сторін при проектуванні шлюбного договору нотаріусом обґрунтовується наявністю широких меж диспозитивності у сімейному праві. Договірна свобода обмежується лише суттєвими для регулювання майнових правовідносин подружжя рамками (такими як не включення у шлюбний договір положень, які ставлять одного із подружжя у надзвичайно невідповідне матеріальне становище тощо) [1, с. 6].

Відповідно до п. 2.1 Глави 5 Розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (далі – Порядок) особи, котрі подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжя мають право за власним бажанням укласти договір щодо вирішення питань життя сім'ї (шлюбний договір), яким регулюються майнові відносини між подружжям, у т. ч. визначаються їхні майнові права й обов'язки як батьків [7]. Зазначеною нормою, по-перше, визначено особливе коло суб'єктів, які можуть звернутися до нотаріуса, по вчиненні цього провадження (подружжя й особи, котрі подали заяву про реєстрацію шлюбу); а, по-друге, визначається саме розуміння шлюбного договору як домовленості подружжя чи майбутнього подружжя щодо вирішення питань сім'ї.

Виходячи з того, що цей договір за правовою природою є диспозитивним, сторони у ньому можуть визначити важливі положення, зокрема щодо правового режиму майна, порядку користування житлом, прав на утримання тощо.

Зокрема, сторони мають право передбачити у шлюбному договорі режим і порядок використання належного їм майна для забезпечення потреб їхніх дітей. Можна передбачити у договорі положення про те, що подружжя зобов'язується утримувати непрацездатних батьків, когось з сторін договору або дітей, народжених не у спільному шлюбі, надавати цим особам грошову допомогу або можливість проживати разом зі сторонами, виділивши окрему кімнату, тощо.

Проте чинне законодавство виокремлює умови, котрі не можуть бути передбачені у шлюбному договорі, зокрема: щодо прізвища нареченої при реєстрації шлюбу, щодо прізвища й імені дітей, народжених у подружжя;

щодо пріоритету одної зі сторін у вирішенні сімейних питань; щодо обмеження у праві кожного з подружжя стосовно навчання у закладах освіти, курсах, майстер-класах; щодо вибору чи зміни професії сторін; щодо обов'язку одного з подружжя прийняття тієї чи іншої віри; щодо обов'язку вінчання, хрестин дітей; щодо обмеження кількості дітей у подружжя тощо [8, с. 106].

Тобто не можуть обумовлюватися якісь зобов'язання, що стосуються немайнових і природних прав кожної особи, водночас чоловік може у шлюбному договорі, наприклад, зобов'язати дружину витратити лише визначену суму коштів із сімейного бюджету, здійснювати облік витрат і погоджувати з ним покупки дорогих речей на певну суму. У свою чергу, дружина може передбачити умовами договору обов'язок чоловіка щодо проживання своєї сім'ї в окремій квартирі чи будинку, виділяти зі свого заробітку конкретну суму на сімейні витрати, витрати на дітей.

Необхідно підкреслити, що одностороння зміна умов шлюбного договору не допускається. Порядок зміни умов шлюбного договору передбачений ст. 100 СК України, у якій зазначається, що шлюбний договір може бути змінено подружжям шляхом укладення угоди про зміну, що посвідчується нотаріально [2].

Як свідчить практика укладення шлюбних договорів, сторони частіше використовують цей інструмент не для регулювання спільного проживання і користування майном, а на випадок розлучення та поділу спільного майна. Безперечно, у шлюбному договорі доречним буде визначити можливий порядок поділу майна, дітей, домашніх улюбленців тощо. У такому разі можна уникнути довго триваючих затягнутих судових процесів, збільшивши шанси зберегти дружні відносини після розлучення.

Відповідно до ст. 96 СК України у шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов'язків [1]. Цивільним законодавством передбачається динамічний початок дії шлюбного договору, що безпосередньо залежить від моменту укладення шлюбного договору, а саме: якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, то він набуває чинності у день реєстрації шлюбу, а якщо укладено подружжям – то у день його нотаріального посвідчення.

Важливим при укладенні шлюбного договору є аспект віку, з якого особи мають право самостійно укладати шлюбний договір. Віковий ценз на укладення шлюбного договору самостійно збігається зі шлюбним віком (для жінок – у 17, а для чоловіків – у 18 років). Якщо шлюбний вік буде знижено на підставі ч. 2 ст. 23 СК України, то до реєстрації шлюбу шлюбний договір укладається неповнолітніми лише за письмовою згодою їхніх батьків або піклувальника, справжність підпису яких засвідчується нотаріусом [2].

Бувають і випадки, коли подружжя укладає шлюбний договір не відразу, а набагато пізніше. Тоді вік не має значення, адже відповідно до ч. 2 ст. 34 ЦК України «у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу» [5].

Традиційно шлюбний договір складається у трьох автентичних примірниках, по одному для кожної із сторін та один – для нотаріуса, що зберігається в справах нотаріальної контори. Первинним аспектом при укладенні шлюбного договору у нотаріуса є ідентифікація особи, котра звернулася по вчинення нотаріальної дії, що передбачає перевірку документів особи, з'ясування умов, значення та наслідків своїх дій, перевірку цивільної дієздатності сторін.

Цікавим для обговорення є питання щодо висвітлення в межах шлюбного договору порядку користування та надбання коштовностей, премій і нагород, утримання

іпотек, погашення боргів за рахунок спільного чи роздільного майна, користування автомобілями, заміськими будинками тощо. Слід пам'ятати, що умови шлюбного договору не можуть погіршувати матеріальне становище будь-кого із подружжя. Справедливим було б закріплення за подружжям майна у рівних частках, що відповідатиме загальним справедливим принципам співжиття.

Дискусійною вбачається можливість укладення шлюбного договору через представника. І.В. Жилінкова, Б.М. Гонгало та П.В. Крашенінников наголошують на його особистому характері з огляду на те, що він «укладається між особами, які пов'язані особливими особисто-довірчими відносинами» [9, с. 39], а тому застосуванню підлягає положення ч. 2 ст. 238 ЦК України, за яким представник не може вчиняти правочин, що відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, котру він представляє [5].

У цьому контексті С.Я. Фурса зауважує, що «сам процес складання умов шлюбного договору може розглядатися як перевірка характеристик і справжніх намірів сторін» [10, с. 55]. Висловлюються аргументи і на користь можливості укладання шлюбного договору представниками сторін, оскільки представник має право здійснювати в межах свого представництва лише ті дії, які йому доручені.

Звертаючись до іноземного досвіду, відзначимо, що гарантована законом можливість участі у цих відносинах представника є доволі поширеною. Наприклад, у законодавстві Бельгії та у Франції передбачено його укладання через законних чи договірних представників за умови наявності спеціально виданої довіреності, яка містить умови передбачуваного шлюбного договору. На наш погляд, у законодавстві України слід передбачити положення, за яким шлюбний договір може бути укладений через представника за довіреністю, а також законним представником. Повноваження представника у такому разі будуть чітко передбачені у договорі та довіреності. Це положення може полегшити подружжю укладання шлюбного договору за відсутності одного з них. Тим більше, що за чинним законодавством змістом шлюбного договору є умови регулювання майнових, а не особистих відносин подружжя [11, с. 14].

Зазначимо, що необхідність у здійсненні нотаріальних процесуальних дій настає у момент, коли суб'єкти права не можуть самостійно реалізувати свої законні права чи інтереси. Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про нотаріат» [12] «нотаріат – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим законом, з метою надання їм юридичної вірогідності».

Нотаріальне провадження слід визнати одним із основних юридичних способів реалізації сімейних прав. Зазначене пов'язане з тим, що сімейним правовідносинами притаманні специфічні ознаки, які зумовлюють особливості законодавчого регулювання, а також форм і способів їх реалізації. Специфіка дій нотаріуса щодо посвідчення шлюбного договору закріплюється у Главі 5 Розділу II Порядку [7].

Як відомо, посвідчення шлюбного договору охоплюється повноваженнями як державного, так і приватного нотаріуса. Насамперед обов'язком нотаріуса є сприяння будь-якому суб'єкту права у здійсненні своїх прав та інтересів, їх захисті, попередженні зловживання ними, роз'ясненні наслідків вчинюваних нотаріальних дій (ст. 5 Закону України «Про нотаріат») [12].

Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про нотаріат» нотаріус при посвідченні шлюбного договору «повинен встановити особу громадян, які звернулися за вчиненням нотаріальних дій» (ст. 43 Закону України «Про нотаріат»); «визначити обсяг цивільної дієздат-

ності та встановити наміри сторін вчиняти правочин» (ст. 44 Закону України «Про нотаріат») [12].

Варто звернути увагу на етичні аспекти поведінки нотаріуса при спілкуванні із суб'єктами права, що звернулися для проектування та посвідчення шлюбного договору. У цьому контексті слід визначити такі законодавчі вимоги: нотаріус зобов'язаний поважати права осіб, за дорученням яких вчиняється нотаріальна дія; він має ознайомитися з усіма необхідними документами, що передбачені вимогами законодавства та подані для її вчинення.

З метою надання кваліфікованих і якісних послуг нотаріус повинен ґрунтовно володіти знаннями у цій сфері, знати специфіку укладення шлюбних договорів і вимоги чинного законодавства України. Саме тому законодавцем передбачені високі вимоги до особи-нотаріуса для отримання дозвільного документа для заняття відповідною діяльністю. Водночас нотаріус зобов'язаний регулярно підвищувати рівень своєї компетентності [1, с. 8].

Необхідно також звернути увагу на характерні ознаки нотаріального провадження, серед яких: самостійність серед видів юридичних процесів; суміжність із адміністративним і судовим процесом; чітка законодавчо визначена форма існування; існування на основі норм матеріального права сімейного законодавства (СК України, ЦК України тощо); безспірність; змістом є система нотаріальних дій.

А.Я. Гошовська зазначає, що «говорючи про реалізацію шлюбно-сімейних відносин у контексті нотаріального процесу, слід окреслити їх форми, серед яких: 1) ті, що спрямовані на виникнення шлюбно-сімейних правовідносин; 2) спрямовані на підтвердження шлюбно-сімейних правовідносин; 3) спрямовані на примусове виконання зобов'язань; 4) інші нотаріальні провадження» [11, с. 13].

Посвідчення шлюбного договору слід віднести до першої групи – спрямованих на виникнення шлюбно-сімейних правовідносин, оскільки закон вимагає обов'язкове нотаріальне оформлення шлюбного договору. Так, форма шлюбного договору визначена у ст. 94 СК України [2]: шлюбний договір укладається у письмовій формі та нотаріально посвідчується. Втім, наслідки порушення форми у цій статті не визначені. Такі наслідки встановлені у ч. 1 ст. 220 ЦК України [5], відповідно до якої у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

Неможливо переоцінити роль нотаріуса при укладенні шлюбного договору, адже він зобов'язаний вчиняти всі дії сумлінно і чесно, будучи об'єктивно неупередженою особою. Він повинен утримуватися від втручання особисте життя осіб, а також не надавати порад, що виходять за межі його компетенції, піддаватися тиску третіх осіб при посвідченні шлюбного договору. Нотаріус повинен намагатися знайти підхід до кожного клієнта, а також із повагою ставитися до моральних цінностей і особистих переконань осіб, які до нього звертаються.

Необхідно звернути увагу та те, що для уникнення конфліктів і судових спорів стосовно укладеного договору нотаріусу слід провести роз'яснювальну роботу, надати пояснення для правильного розуміння й оцінки вчинюваної нотаріальної дії, проінформувати клієнтів про природу юридичних дій, а також про їхні особливості.

Таким чином, законодавством України до питань, які можуть регулюватися шлюбним договором, віднесені лише ті, що стосуються майнових відносин подружжя. Згідно зі ст. 93 СК України «шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права й обов'язки; шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми» [2]. З огляду на це договір, що містить умови про особисті немайнові права, повинен визнаватися недійсним, а нотаріуси мають відмовляти в його посвідченні.

Такий підхід законодавця характерний не для всіх іноземних держав. Так, законодавство деяких країн не містить заборони на регулювання особистих немайнових відносин в сім'ї у шлюбному договорі. Наприклад, у Франції шлюбна угода може містити різні положення, не пов'язані з майновим статусом майбутнього подружжя, зокрема умову про визнання позашлюбної дитини з одним із подружжя [13, с. 15]. У більшості країн континентального права нормативно закріплено положення, що умови шлюбного договору не повинні скасовувати обов'язки взаємної вірності, допомоги та підтримки, – обмежувати їхні особисті права й обов'язки по вихованню й утриманню дітей. Тобто така норма встановлює гарантії для справедливого урегулювання особистих немайнових відносин.

Як зазначає І.В. Жилінкова: «Можливість врегулювати особисті немайнові відносини існує і в США, що дозволяє кожній зі сторін виразити свої очікування від шлюбу; сформувати особливості майбутніх відносин між собою і з іншими особами; коло спілкування, види діяльності тощо. Такі положення закріплюються у шлюбному контракті насамперед для стимулювання належної поведінки подружжя у шлюбі, а не для їх примусового виконання. Ці умови у праві США іменуються «умовами про силу життя». Сторони можуть також передбачити умови щодо інтересів неповнолітніх (методи виховання; релігію; порядок зустрічей із дідусями та бабусями тощо); друзів подружжя (наприклад, скільки часу і в яких формах вони планують проводити з друзями тощо); зайнятості подружжя (хто і скільки буде працювати, прийняття рішення про зміну роботи тощо)» [11, с. 16].

На наш погляд, правове регулювання особистих немайнових відносин між подружжям за допомогою договору в країнах, що належать до англо-американської правової системи, свідчить про вищий рівень захисту особистих немайнових прав у цих країнах. Вважаємо, що предмет регулювання шлюбного договору може бути розширений і в Україні, що потребує внесення змін до ст. 93 СК України [2]. Безперечно, умови про регулювання особистих немайнових відносин не повинні порушувати конституційні права і суперечити моральним засадам суспільства. Це дозволить подружжю розпоряджатися особистими немайновими правами на свій розсуд, а отже, здійснити їх належний захист. Крім того, така норма відповідатиме ст. 9 СК України «Регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) сторін», яка не передбачає поділу відносин, що можуть бути врегульовані, на майнові та особисті [2].

Висновок. Отже, стрімкий розвиток сімейних відносин зумовив необхідність розширення інструментів їхнього регулювання безпосередньо самими учасниками, в т. ч. шляхом укладення шлюбного договору. Шлюбний договір – це договір, що передбачає можливість вирішення спірних сімейних питань, який укладається між особами, котрі вступають у шлюб, або подружжям і посвідчений нотаріально відповідно до вимог чинного законодавства України. Інститут шлюбного договору є досить перспективним в Україні, хоча потребує низки удосконалень, зокрема нормативного визначення у СК України поняття «шлюбний договір». Проаналізувавши можливості договірної урегулювання шлюбно-сімейних відносин за СК України, можна дійти висновку, що шлюбний договір як юридичний інструмент є багатограним та ефективним.

Посвідчення шлюбного договору нотаріусом є однією із форм реалізації сімейних правовідносин у нотаріальному процесі, спрямованих на виникнення шлюбно-сімейних правовідносин, оскільки законодавство зобов'язує вчинити нотаріальне посвідчення шлюбного договору.

Варто пам'ятати, що нотаріус при посвідченні шлюбного договору повинен враховувати усі його особливості й обмеження, передбачені чинним законодавством, наприклад: суб'єктами укладення можуть виступати не лише

подружжя, але й особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу; відповідно до чинного законодавства цей вид договору є нерозривно пов'язаним із особою його учасників, що виключає можливість укладення через представника; шлюбний договір за своєю суттю є комплексним, тобто може охоплювати умови інших видів договорів, передбачених законодавством; змістом шлюбного договору можуть бути умови щодо регулювання лише майнових відносин подружжя; предметом шлюбного договору може бути майно, яке буде набуте сторонами в майбутньому,

а також сторони самостійно можуть викласти у договорі якісь права або обов'язки, правові режими речей, якщо це не заборонено законодавством.

Пропонуємо розширити предмет правового регулювання шлюбного договору шляхом включення до нього особистих немайнових відносин, що потребує внесення змін до ст. 93 СК України. Також необхідно законодавчо закріпити положення, за яким шлюбний договір може бути укладений через представника за довіреністю, а також законним представником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василик Ю.С. Складання нотаріусом проекту сімейного договору. *Цивільстична процесуальна думка*. 2016. № 5. С. 6-10.
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 26.10.2020).
3. Фоменко А. Укладення шлюбного договору та його наслідки. *Юридична Газета*. 2015. № 34 (480). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/ukladennya-shlyubnogo-dogovoru-ta-yogo-naslidki.html> (дата звернення: 26.10.2020).
4. Роз'яснення начальника відділу методично-правового забезпечення діяльності нотаріату Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11523 (дата звернення: 26.10.2020).
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 26.10.2020).
6. Дутко А.О. Договір як регулятор сімейних відносин: особливості конструкції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 135–142.
7. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення: 26.10.2020).
8. Білоусов В.М., Дмитришина В.А. Шлюбний договір в Україні: практичне втілення. *Юридичний вісник*. 2016. № 4 (41). С. 105–108.
9. Жилинкова І.В. Брачний контракт. Харків, 1995. 172 с.
10. Фурса С.Я. Шлюбний контракт в нотаріальному процесі. *Право України*. 2002. № 5. С. 51–57.
11. Гошовська Я.А. Посвідчення шлюбного договору як форма реалізації сімейних прав у нотаріальному процесі. *Цивільстична процесуальна думка*. 2017. № 1. С. 13–17.
12. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 26.10.2020).
13. Низамиева О.Н. Имущественные соглашения супругов в зарубежном праве. *Семейное и жилищное право*. 2004. № 3. С. 21–27.